

COGNOSCITE

PROGRAM NAUCZANIA JĘZYKA ŁACIŃSKIEGO I KULTURY ANTYCZNEJ

III etap edukacyjny (szkoły ponadpodstawowe)

zakres podstawowy

(zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej z dnia 24.06.2020 r. w sprawie podstawy programowej kształcenia ogólnego dla liceum ogólnokształcącego, technikum oraz branżowej szkoły II stopnia)

opracowanie: dr Janusz Ryba

Kraków 2020

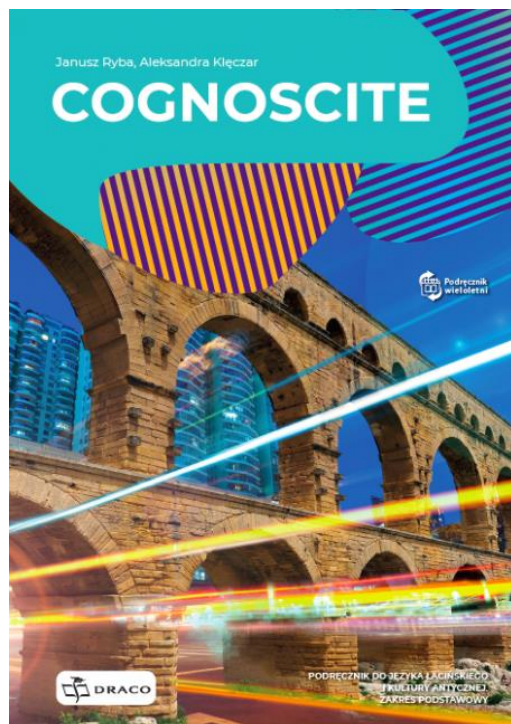
SPIS TREŚCI

1. WSTĘP	3
2. OGÓLNA CHARAKTERYSTYKA PROGRAMU	4
3. ZAŁOŻENIA ORGANIZACYJNE	5
3.1. ADRESACI PROGRAMU	5
3.2. WARUNKI REALIZACJI	5
4. CELE NAUCZANIA	7
4.1. CELE OGÓLNE	8
4.2. CELE SZCZEGÓŁOWE	9
4.3. CELE WYCHOWAWCZE	11
4.4. KOMPETENCJE KLUCZOWE	13
5. TREŚCI NAUCZANIA	14
5.1. TREŚCI NAUCZANIA – ROZKŁAD MATERIAŁU	15
5.2. TEKSTY ŁACIŃSKIE	22
6. MATERIAŁY I ŚRODKI DYDAKTYCZNE	22
7. PROCEDURY OSIĄGANIA CELÓW I STRUKTURA LEKCJI	24
8. STRUKTURA METODYCZNA PROCESU DYDAKTYCZNEGO	24
8.1. PODEJŚCIE METODYCZNE	24
8.2. METODY NAUCZANIA	26
8.3. NAUCZANIE HYBRYDOWE	27
9. OCENIANIE	29
9.1. ZASADY OCENIANIA	29
9.2. KRYTERIA OCENIANIA	31
9.3. WYMAGANIA EDUKACYJNE	32
10. INDYWIDUALIZACJA PROCESU DYDAKTYCZNEGO	33

1. WSTĘP

Język łaciński przez stulecia był jednym z głównych elementów wykształcenia humanistycznego, a kultura europejska, w tym polska, nierozzerwalnie połączona jest z tradycją grecko-rzymskiego antyku. Program nauczania *Cognoscite* skonstruowany został w taki sposób, aby uczniowie zapoznali się z elementami języka łacińskiego oraz informacjami na temat kultury antycznej i jej recepcji, dzięki czemu staną się świadomymi odbiorcami kultury współczesnej.

Program nauczania *Cognoscite* stworzony został z myślą o potrzebach polskiej młodzieży, uczniów szkół ponadpodstawowych, i jest dostosowany do zmian, wprowadzanych w polskim szkolnictwie. Program jest zintegrowany z podręcznikiem *Cognoscite* opublikowanym nakładem wydawnictwa Draco, opracowanym zgodnie z wytycznymi podstawy programowej kształcenia ogólnego. Program *Cognoscite* w pełni realizuje podstawę programową przedmiotu język łaciński i kultura antyczna w zakresie podstawowym (tj. w cyklu dydaktycznym obejmującym 30h) i określone w niej cele ogólne i szczegółowe.

Program zasadniczo przeznaczony jest do realizacji w szkołach ponadpodstawowych (liceach i technikach), w których nauczany jest w klasie pierwszej w wymiarze 30h przedmiot język łaciński i kultura antyczna w zakresie podstawowym i zgodnie z obowiązującą podstawą programową, ale może być także pomocny w przypadku nauczania języka łacińskiego w innych warunkach organizacyjnych. W takim przypadku zaleca się wprowadzenie przez nauczyciela zmian, dostosowanych do indywidualnych potrzeb. Program *Cognoscite* nie jest przeznaczony do nauczania języka łacińskiego i kultury antycznej w zakresie rozszerzonym, co oznacza, że jego realizacja nie zapewnia przygotowania uczniów do egzaminu maturalnego z tego przedmiotu.

2. OGÓLNA CHARAKTERYSTYKA PROGRAMU

Program nauczania *Cognoscite*, w którym zdefiniowane zostały założenia organizacyjne i metodyczne nauczania języka łacińskiego i kultury antycznej w zakresie podstawowym, stanowi pomoc dla nauczycieli w codziennej pracy z uczniem. W realizacji programu pomocne będą: dostosowanie metod nauczania, umiejętność indywidualizacji procesu dydaktycznego oraz uwzględnianie potrzeb edukacyjnych uczniów wraz z zapewnieniem nowoczesnych środków i technik nauczania.

Zasadniczą rolą przedmiotu język łaciński i kultura antyczna realizowanego w zakresie podstawowym jest wyposażenie uczniów w umiejętność czytania pod kierunkiem nauczyciela prostych tekstów łacińskich. Celem zajęć nie jest przekazywanie uczniom wiedzy deklaratywnej o języku i jego strukturze gramatycznej, ale kształcenie przede wszystkim umiejętności oraz pokazanie uczniom oddziaływania języka łacińskiego oraz kultury grecko-rzymskiego antyku na języki i kulturę europejską wieków późniejszych. W odniesieniu do języka łacińskiego, inaczej niż w przypadku języków nowożytnych, nie stosuje się kryteriów Europejskiego Systemu Opisu Kształcenia Językowego (ESOKJ). Nie istnieją też żadne, uznawane powszechnie przez władze oświatowe, uniwersalne standardy opisujące poziomy zaawansowania znajomości języka łacińskiego. Oznacza to, że w polskim instytucjonalnym systemie kształcenia ogólnego, jedynym dokumentem regulującym cele nauczania języka łacińskiego i kultury antycznej oraz ilościowy i jakościowy zakres treści kształcenia jest podstawa programowa.

Program nauczania *Cognoscite* dostosowany jest do obowiązującej w szkołach ponadpodstawowych podstawy programowej kształcenia ogólnego. Podstawy prawne programu stanowią:

- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 24 czerwca 2020 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie podstawy programowej kształcenia ogólnego dla liceum ogólnokształcącego, technikum oraz branżowej szkoły II stopnia (Dz. U. z 2020 r., poz. 1248);
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 3 kwietnia 2019 roku w sprawie ramowych planów nauczania dla publicznych szkół (Dz. U. z 2019 r., poz. 639);
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 3 października 2019 r. w sprawie dopuszczania do użytku szkolnego podręczników (Dz. U. z 2019 r., poz. 2013);

3. ZAŁOŻENIA ORGANIZACYJNE

3.1. ADRESACI PROGRAMU

Adresatami programu są przede wszystkim nauczyciele szkół ponadpodstawowych, uczący przedmiotu język łaciński i kultura antyczna w zakresie podstawowym. Oznacza to, że w programie ujęte zostały wszystkie cele i treści kształcenia określone w podstawie programowej.

Program został napisany, aby pomóc nauczycielowi w realizacji celów nauczania i doborze odpowiednich pomocy dydaktycznych. Umożliwia on zapoznanie się z materiałem językowym i kulturowym określonym w podstawie programowej i wskazuje, jak osiągnąć założone cele. Nauczyciel korzystający z programu oraz podręcznika *Cognoscite* powinien umiejętnie dobierać metody i techniki nauczania, aby zachęcić i zmotywować uczniów do nauki. Nauczyciel jest zobowiązany do wspierania każdego ucznia i rozwijania w nim otwartości i szacunku dla dziedzictwa kulturowego współczesnej Europy, którego źródłem jest antyk grecko-rzymski. Jednocześnie powinien kształtować w młodzieży poczucie własnej tożsamości oraz utrwalać związki z rodzimą kulturą i językiem ojczystym, poprzez ukazywanie związków i wpływów języka łacińskiego i kultury antycznej na kulturę polską.

Adresatami programu są także uczniowie i ich rodzice. Znajdą tutaj opis celów ogólnych i szczegółowych nauczania języka łacińskiego i kultury antycznej w zakresie podstawowym, poznają zakres treści nauczania, standardy osiągnięć oraz procedury osiągania celów, co w istotny sposób powinno przyczynić się do efektywnej pracy. Program kierowany jest również do dyrektorów, w kompetencji których leży decyzja o wyborze języka łacińskiego i kultury antycznej jako przedmiotu, który realizowany będzie przez uczniów w klasie pierwszej, a także do władz oświatowych odpowiedzialnych za stworzenie uczniom i nauczycielom optymalnych warunków do nauki i pracy.

3.2. WARUNKI REALIZACJI

Przedmiot język łaciński i kultura antyczna posiada wiele specyficznych cech, które odróżniają kształcenie klasyczne od nauczania języków obcych nowożytnych. Ma bowiem charakter ogólnohumanistyczny, propedeutyczny, przyczynia się do harmonijnego i szeroko rozumianego rozwoju ucznia oraz pozwala uczniowi na pogłębioną refleksję nad człowiekiem, kulturą i nad kulturotwórczą rolą tradycji i języka Rzymian. Jednocześnie kształci sprawność i umiejętność myślenia krytycznego oraz wypracowuje sprawności językowe, zarówno w

zakresie odbioru, rozumienia i przekładu tekstu łacińskiego, jak i tworzenie wypowiedzi w języku ojczystym komentujących i analizujących zjawiska kulturowe.

W realizacji procesu dydaktycznego niezbędne jest wyodrębnienie treści z zakresu języka oraz treści kulturowych, przy czym podział ten nie może przebiegać linearnie, a treści językowe i kulturowe powinny wzajemnie się przenikać, dając uczniowi możliwość zapoznania się z najważniejszymi osiągnięciami grecko-rzymskiego antyku i ich recepcją w kulturze późniejszej. Z tego powodu w podręczniku *Cognoscite* i w zintegrowanym z nim programie nauczania zrezygnowano z zalecanych w podstawie programowej warunków realizacji, polegających na rozdzieleniu treści językowych (19h cyklu) i kulturowych (11h cyklu). Pominięto także sugerowany model wprowadzania deklinacji poziomo i podziału treści językowych na cztery działy. W przekonaniu autorów podręcznika i programu *Cognoscite* zalecane przez autorów podstawy programowej dla zakresu podstawowego warunki realizacji przedmiotu wprowadzają sztuczne podziały i nie są dostosowane do instytucjonalnej edukacji w szkołach podstawowych. Sugerowane metody podawcze nie uwzględniają potrzeby indywidualizacji procesu dydaktycznego ani wieku i etapu rozwoju uczniów. Zalecany model, przeniesiony z kształcenia akademickiego, może okazać się dla uczniów klasy pierwszej szkół ponadpodstawowych zbyt trudny, nużący, a w efekcie demobilizujący do nauki języka łacińskiego i kultury antycznej. W podręczniku i programie *Cognoscite* zastosowano podział cyklu dydaktycznego na dwanaście, zróżnicowanych tematycznie, jednostek (lectiones), z których każda zawiera wprowadzenie treści z zakresu gramatyki wraz z niezbędnym komentarzem, zróżnicowane ćwiczenia (głównie o charakterze translacyjnym), tekst łaciński oraz obszerne i bogato ilustrowane treści z zakresu kultury antycznej i jej recepcji.

Język łaciński i kultura antyczna, zgodnie z podstawą programową dla zakresu podstawowego, to przedmiot nauczany na trzecim etapie edukacyjnym (szkoła ponadpodstawowa), wyłącznie w klasie pierwszej. Decyzja o wyborze języka łacińskiego i kultury antycznej z katalogu czterech przedmiotów (muzyka, plastyka, filozofia, język łaciński i kultura antyczna) należy do dyrektora szkoły. Na realizację treści nauczania należy przeznaczyć 30h w cyklu dydaktycznym. Przedmiot realizowany w zakresie podstawowym nie przygotowuje uczniów do egzaminu maturalnego z języka łacińskiego i kultury antycznej.

W realizacji programu nauczania *Cognoscite* zaleca się stosowanie przez nauczycieli zróżnicowanych metod nauczania, technik i środków dydaktycznych, w tym szerokie zastosowanie technik multimedialnych i nowych technologii, co wymaga zapewnienia przez

szkołę odpowiednich warunków realizacji procesu dydaktycznego (sali wyposażonej w rzutnik multimedialny i komputer ze stałym łączem internetowym i innych materiałów pomocniczych.

4. CELE NAUCZANIA

Zgodnie z podstawą programową kształcenie ogólne tworzy programowo spójną całość i stanowi fundament wykształcenia umożliwiający zdobycie zróżnicowanych kwalifikacji zawodowych, a następnie ich doskonalenie lub modyfikowanie, otwierając proces uczenia się przez całe życie. Celem kształcenia ogólnego w liceum ogólnokształcącym i technikum jest:

1. traktowanie uporządkowanej, systematycznej wiedzy jako podstawy kształtowania umiejętności;
2. doskonalenie umiejętności myślowo-językowych, takich jak: czytanie ze zrozumieniem, pisanie twórcze, formułowanie pytań i problemów, posługiwanie się kryteriami, uzasadnianie, wyjaśnianie, klasyfikowanie, wnioskowanie, definiowanie, posługiwanie się przykładami itp.;
3. rozwijanie osobistych zainteresowań ucznia i integrowanie wiedzy przedmiotowej z różnych dyscyplin;
4. zdobywanie umiejętności formułowania samodzielnych i przemyślanych sądów, uzasadniania własnych i cudzych sądów w procesie dialogu we wspólnocie dociekającej;
5. łączenie zdolności krytycznego i logicznego myślenia z umiejętnościami wyobrazeniowo-twórczymi;
6. rozwijanie wrażliwości społecznej, moralnej i estetycznej;
7. rozwijanie narzędzi myślowych umożliwiających uczniom obcowanie z kulturą i jej rozumienie;
8. rozwijanie u uczniów szacunku dla wiedzy, wyrabianie pasji poznawania świata i zachęcanie do praktycznego zastosowania zdobytych wiadomości.

Do najważniejszych umiejętności zdobywanych przez ucznia w trakcie kształcenia ogólnego w liceum ogólnokształcącym i technikum należą:

1. myślenie – rozumiane jako złożony proces umysłowy, polegający na tworzeniu nowych reprezentacji za pomocą transformacji dostępnych informacji, obejmującej interakcję wielu operacji umysłowych: wnioskowanie, abstrahowanie, rozumowanie, wyobrażanie sobie, sążenie, rozwiązywanie problemów, twórczość. Dzięki temu, że

uczniowie szkoły ponadpodstawowej uczą się równocześnie różnych przedmiotów, możliwe jest rozwijanie następujących typów myślenia: analitycznego, syntetycznego, logicznego, komputacyjnego, przyczynowo-skutkowego, kreatywnego, abstrakcyjnego; zachowanie ciągłości kształcenia ogólnego rozwija zarówno myślenie percepcyjne, jak i myślenie pojęciowe. Synteza obu typów myślenia stanowi podstawę wszechstronnego rozwoju ucznia;

2. czytanie – umiejętność łącząca zarówno rozumienie sensów, jak i znaczeń symbolicznych wypowiedzi; kluczowa umiejętność lingwistyczna i psychologiczna prowadząca do rozwoju osobowego, aktywnego uczestnictwa we wspólnocie, przekazywania doświadczeń między pokoleniami;
3. umiejętność komunikowania się w języku ojczystym i w językach obcych, zarówno w mowie, jak i w piśmie, to podstawowa umiejętność społeczna, której podstawą jest znajomość norm językowych oraz tworzenie podstaw porozumienia się w różnych sytuacjach komunikacyjnych;
4. kreatywne rozwiązywanie problemów z różnych dziedzin ze świadomym wykorzystaniem metod i narzędzi wywodzących się z informatyki, w tym programowanie;
5. umiejętność sprawnego posługiwania się nowoczesnymi technologiami informacyjno-komunikacyjnymi, w tym dbałość o poszanowanie praw autorskich i bezpieczne poruszanie się w cyberprzestrzeni;
6. umiejętność samodzielnego docierania do informacji, dokonywania ich selekcji, syntezy oraz wartościowania, rzetelnego korzystania ze źródeł;
7. nabywanie nawyków systematycznego uczenia się, porządkowania zdobytej wiedzy i jej pogłębiania;
8. umiejętność współpracy w grupie i podejmowania działań indywidualnych.

4.1. CELE OGÓLNE

W podstawie programowej języka łacińskiego i kultury antycznej w zakresie podstawowym zdefiniowane zostały następujące cele ogólne:

I. W zakresie kompetencji językowych:

- znajomość podstaw języka łacińskiego pozwalająca czytać pod kierunkiem nauczyciela nieskomplikowane, różnorodne formalnie i pochodzące z różnych epok oryginalne teksty łacińskie.

II. W zakresie kompetencji kulturowych:

- znajomość podstawowych faktów dotyczących twórczości wybranych, ważnych autorów piszących po łacinie od starożytności do czasów nowożytnych;
- świadomość relacji pomiędzy językami używanymi w Europie i wykorzystywanymi przez nie alfabetami (łaciński, grecki, cyrylica);
- podstawowa znajomość wybranych, ważnych zjawisk z zakresu antycznej historii, filozofii, prawa, mitologii, religii, literatury, sztuki i architektury oraz tradycji antyku w kulturze europejskiej i polskiej;
- znajomość wybranych pojęć i terminów z zakresu humanistyki oraz ich grecko-rzymskiego rodowodu.

III. W zakresie kompetencji społecznych:

- rozumienie dziedzictwa antyku grecko-rzymskiego jako ideowego i materialnego fundamentu cywilizacji zachodniej i kultury polskiej;
- świadomość długiego trwania wartości zrodzonych na podłożu kultur greckiej i rzymskiej, wzbogaconych przez pierwiastek judeochrześcijański.

Przy opracowaniu programu brana pod uwagę była zarówno specyfika nauczania języka łacińskiego i kultury antycznej, jak i zmieniające się warunki organizacyjne procesu dydaktycznego. W przypadku języka łacińskiego, który we współczesnej szkole ma status przedmiotu fakultatywnego, niezwykle istotna jest kwestia motywowania uczniów do wyboru i uczenia się przedmiotu. Nie tylko nauczane treści muszą wzbudzić zainteresowanie uczniów, ale także stosowane metody, materiały, środki i techniki dydaktyczne powinny uwzględniać rozwój technologiczny i osiągnięcia cywilizacyjne współczesnego świata, wspomagające tradycyjne metody i formy pracy ucznia. Niezbędne jest także stworzenie na lekcjach przyjaznej atmosfery, opartej na otwartości, akceptacji i tolerancji wobec każdego ucznia i zrozumieniu dla popełnianych błędów.

4.2. CELE SZCZEGÓŁOWE

Cele szczegółowe rozumiane są jako rozwinięcie i uszczegółowienie celów ogólnych oraz stanowią wytyczne dla określenia i doboru treści kształcenia. Zgodnie z zapisami podstawy programowej:

I. W zakresie kompetencji językowych uczniów:

1) rozpoznaje (z pomocą tabelki gramatycznych lub bez tej pomocy) następujące formy z zakresu gramatyki języka łacińskiego:

- a) formy fleksyjne rzeczowników regularnych deklinacji I–V,
- b) formy fleksyjne przymiotników deklinacji I–III (w stopniu równym),
- c) formy stopnia wyższego (*comparativus*) i najwyższego (*superlativus*) przymiotników: *bonus, malus, magnus, parvus*,
- d) formy fleksyjne i zasady użycia zaimków osobowych (oprócz G.) i dzierżawczych,
- e) formy fleksyjne liczebników głównych i porządkowych 1–3,
- f) formy strony czynnej i biernej czasowników regularnych koniugacji I–IV w trybie orzekającym w czasie teraźniejszym (*indicativus praesentis activi i passivi*), formy strony czynnej w trybie orzekającym w czasie przeszłym dokonanym (*indicativus perfecti activi*) oraz formy strony czynnej w trybie rozkazującym w czasie teraźniejszym (*imperativus praesentis activi*),
- g) formy bezokolicznika łacińskiego *infinitivus praesentis activi*,
- h) formy czasowników nieregularnych w trybie orzekającym w czasie teraźniejszym (*indicativus praesentis*): *esse* i wybrane *composita* (*possum, adsum, absum*),
- i) podstawowe przyimki (wraz ze zrozumieniem sensu przypadku, z którym się łączą);

2) rozpoznaje następujące zjawiska składniowe z zakresu gramatyki języka łacińskiego: a) zdania z orzeczeniem imiennym, b) strukturę składniową zdania w stronie czynnej i biernej (twierdzącego i przeczącego);

3) potrafi odnaleźć w dołączonym do tekstu słowniczku lub w słowniku słowa występujące w tłumaczonym tekście;

4) potrafi czytać ze zrozumieniem bardzo prosty oryginalny tekst łaciński prozatorski oraz poetycki, posługując się dołączonym do tekstu słowniczkiem lub słownikiem oraz tabelkami gramatycznymi;

5) potrafi czytać metrycznie wiersze łacińskie starożytne, średniowieczne i nowożytne (z pomocą zaznaczonych w tekście miejsc akcentowania).

II. W zakresie kompetencji kulturowych uczniów realizuje 11 obszarów tematycznych:

1. Język łaciński w rodzinie języków indoeuropejskich. Alfabet grecko-łaciński jako alfabet Europy.

2. Po co nam dziś antyk?

3. *Roma antiqua, nova, aeterna*. Miasto, dzięki któremu trwa antyk.

4. Mitologia grecka jako medium znaczeń od starożytności po współczesną kulturę popularną.

5. Demokracja ateńska: ideał i praktyka.
6. Ciało w kulturze grecko-rzymskiej.
7. Klasyczny system wartości estetycznych w sztuce i architekturze.
8. Rzymskie wzorce osobowe (*exempla*), pamięć historyczna i kult przodków jako budulec tożsamości, wspólnoty i narzędzie propagandy.
9. Od Kościoła pierwszych chrześcijan do rzymskiego Kościoła papieży.
10. Cywilizacja imperium rzymskiego i jej znaczenie dla kształtu i rozwoju świata zachodniego.
11. Rzymska forma Rzeczypospolitej Obojga Narodów.

III. W zakresie kompetencji społecznych uczniów:

- 1) dostrzega potrzebę aktywnego zdobywania i poszerzania wiedzy i umiejętności, koniecznych w nauce rozumienia tekstów łacińskich;
- 2) wykształca w sobie postawę otwartości na wyzwania intelektualne i uczy się pokonywać trudności w mierzeniu się z nimi;
- 3) dostrzega i docenia rolę języka łacińskiego oraz kultury starożytnej Grecji i Rzymu w kształtowaniu języków i kultur czerpiących z dziedzictwa antyku;
- 4) nabiera intelektualnej ciekawości i umiejętności dyskusji nad problemami kulturowej historii Europy;
- 5) wykształca w sobie kompetencje potrzebne do świadomego uczestnictwa w kulturze;
- 6) potrafi zdystansować się wobec stereotypów oraz własnych przesądów.

W programie i podręczniku *Cognoscite* uwzględnione zostały wszystkie cele zdefiniowane w podstawie programowej. Treści odnoszące się do celów językowych, kulturowych i społecznych zostały połączone i pogrupowane według zakresu tematycznego poszczególnych jednostek (lectiones). Zachowano również proponowane w podstawie programowej sentencje łacińskie, które potraktowane zostały jako motto.

4.3. CELE WYCHOWAWCZE

Jednym z najważniejszych zadań liceum ogólnokształcącego i technikum jest rozwijanie kompetencji językowej i komunikacyjnej stanowiących kluczowe narzędzie poznawcze we wszystkich dyscyplinach wiedzy. Nauka języka łacińskiego wzbogaca słownictwo uczniów, a poznawanie wywodzącej się z języków klasycznych terminologii właściwej dla różnych dziedzin wiedzy sprzyja rozwojowi intelektualnemu ucznia.

Ważnym zadaniem szkoły jest także przygotowanie uczniów do życia w społeczeństwie informacyjnym. Nauczyciele wszystkich przedmiotów powinni stwarzać uczniom warunki do

nabywania umiejętności wyszukiwania, porządkowania i wykorzystywania informacji pochodzących z różnych źródeł oraz dokumentowania swojej pracy, z uwzględnieniem prawidłowej kompozycji tekstu i zasad jego organizacji, z zastosowaniem technologii informacyjno-komunikacyjnych. Ponieważ środki społecznego przekazu odgrywają coraz większą rolę tak w życiu społecznym, jak i prywatnym, również nauczyciele języka łacińskiego i kultury antycznej, poprzez zastosowanie w codziennej pracy dydaktycznej nowych technologii i narzędzi technologii informacyjno-komunikacyjnych (TIK), powinni dbać o rozwój edukacji medialnej i przygotowania uczniów do właściwego odbioru i wykorzystania mediów.

W procesie kształcenia ogólnego szkoła wyrabia u uczniów postawy sprzyjające ich dalszemu rozwojowi indywidualnemu i społecznemu, takie jak: uczciwość, wiarygodność, odpowiedzialność, wytrwałość, poczucie własnej wartości, szacunek dla innych ludzi, ciekawość poznawcza, kreatywność, przedsiębiorczość, kultura osobista, gotowość do uczestnictwa w kulturze i podejmowania inicjatyw oraz do pracy zespołowej. W trakcie nauczania języka łacińskiego i kultury antycznej uczniowie zapoznają się z uniwersalnym systemem wartości i postawami etycznymi, które, chociaż wywodzą się z antyku, są aktualne także we współczesnym świecie.

W rozwoju społecznym bardzo ważne jest kształtowanie postawy obywatelskiej, postawy poszanowania tradycji i kultury własnego narodu, a także szacunku dla innych kultur i tradycji. Kształcenie i wychowanie w liceum ogólnokształcącym i technikum sprzyja rozwijaniu postaw obywatelskich, patriotycznych i społecznych uczniów. Celem szkoły jest wzmacnianie poczucia tożsamości narodowej, etnicznej i regionalnej, przywiązania do historii i tradycji narodowych, przygotowanie i zachęcanie do podejmowania działań na rzecz środowiska szkolnego i lokalnego. Szkoła dba o wychowanie młodzieży w duchu akceptacji i szacunku dla drugiego człowieka. Duże znaczenie dla rozwoju młodego człowieka oraz jego sukcesów w dorosłym życiu ma nabywanie kompetencji społecznych, takich jak: komunikacja i współpraca w grupie, w tym w środowiskach wirtualnych oraz udział w projektach zespołowych lub indywidualnych.

4.4. KOMPETENCJE KLUCZOWE

Program nauczania *Cognoscite* uwzględnia kompetencje kluczowe.

Kształcenie w zakresie kompetencji językowych obejmuje:

- **Rozumienie i tworzenie informacji:** odbiór i rozumienie treści tekstu łacińskiego; tworzenie zgodnego z polską normą językową przekładu z języka łacińskiego na polski; interpretowanie i komentowanie tekstów kultury;
- **Wielojęzyczność** (aspekt formalno-kształcący języka łacińskiego): rozumienie roli i znaczenia łaciny dla rozwoju języków nowożytnych; znajomość łacińskich źródłosłów terminologii naukowej i fachowej w języku polskim i językach nowożytnych;
- **Kompetencje cyfrowe:** wykorzystanie narzędzi technologii informacyjno-komunikacyjnych w procesie uczenia się wyszukiwanie informacji przy pomocy technologii cyfrowych; wykorzystywanie narzędzi multimedialnych w tworzeniu przekładu;
- **Kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie uczenia się:** świadomość powszechnej obecności dziedzictwa antyku, w tym języka łacińskiego, w kulturze epok późniejszych; świadomość potrzeby ciągłego uczenia się dzięki zrozumieniu związków i relacji między różnymi sferami kultury i tradycji antycznej; nabywanie umiejętności samodzielnego i autonomicznego pogłębiania własnej wiedzy i umiejętności;
- **Kompetencje obywatelskie:** znajomość łacińskiej terminologii odnoszącej się do sfery politycznej i społecznej; lektura tekstów oryginalnych związanych z koncepcjami obywatelstwa i państwowości w starożytności;
- **Kompetencje w zakresie świadomości i ekspansji kulturalnej:** świadomość powszechnej obecności dziedzictwa antyku (w tym dziedzictwa językowego) w kulturze epok późniejszych; rozumienie jego roli dla kształtowania się kultury polskiej; wyrabianie szacunku dla dziedzictwa kulturowego Europy; wykorzystanie znajomości języka łacińskiego do dbałości o kulturę języka w polszczyźnie.

Kształcenie w zakresie kompetencji kulturowych obejmuje:

- **Rozumienie i tworzenie informacji:** zdobywanie wiedzy o kulturze antycznej, lektura tekstów popularnonaukowych; tworzenie wypowiedzi ustnych i pisemnych, związanych z kulturą antyczną i jej recepcją;
- **Wielojęzyczność:** świadomość obecności fachowej terminologii pochodzenia łacińskiego i greckiego w terminologii fachowej różnych dziedzin; świadomość znaczenia języka łacińskiego dla rozwoju języków nowożytnych;

- **Kompetencje cyfrowe:** wykorzystanie narzędzi technologii informacyjno-komunikacyjnych w procesie uczenia się; umiejętność wykorzystywania technologii informacyjnej w wyszukiwaniu informacji związanych z kulturą antyczną i jej recepcją;
- **Kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie uczenia się:** świadomość powszechnej obecności dziedzictwa antyku w kulturze epok późniejszych; świadomość potrzeby ciągłego uczenia się dzięki zrozumieniu związków i relacji między różnymi sferami kultury i tradycji antycznej;
- **Kompetencje obywatelskie:** zdobywanie wiedzy o grecko-rzymskich źródłach ustroju demokratycznego i republikańskiego; świadomość koncepcji i roli obywatela w świecie starożytnym; znajomość źródeł prawa europejskiego i świadomość różnic między rozumieniem praw i wolności obywatelskich w starożytności i dzisiaj;
- **Kompetencje w zakresie świadomości i ekspansji kulturalnej:** świadomość powszechnej obecności dziedzictwa antyku w kulturze epok późniejszych; rozumienie jego roli dla kształtowania się kultury polskiej; wyrabianie szacunku dla dziedzictwa kulturowego Europy;

5. TREŚCI NAUCZANIA

Podręcznik *Cognoscite* podzielony został na 12 jednostek tematycznych (lectiones). Każdej z jednostek nadany został łaciński tytuł oraz motto, które odpowiadają tematyce z zakresu kultury antycznej:

Dzięki zastosowaniu zróżnicowanego tematycznie układu modułowego w podręczniku *Cognoscite* zamieszczony został obszerny zestaw ćwiczeń z zakresu języka łacińskiego i kultury antycznej, a wszystkie materiały w danej jednostce tematycznej i module, zarówno łacińsko-, jak i polskojęzyczne, uzupełniają się, tworząc spójny i bogaty obraz świata starożytnych Rzymian i Greków. Należy podkreślić, że realizacja programu nie wymaga wykorzystania wszystkich zawartych w podręczniku ćwiczeń. Bogaty materiał językowy i kulturowy daje nauczycielowi możliwość dokonania selekcji i wyboru ćwiczeń, które najlepiej odpowiadają indywidualnym potrzebom i zainteresowaniom uczniów. Podstawa programowa zakłada wykonywanie w zakresie kompetencji językowych wyłącznie ćwiczeń translacyjnych (przekład tekstu łacińskiego na język polski). W podręczniku *Cognoscite* ćwiczenia tego typu dominują, ale zamieszczone zostały także inne typy ćwiczeń, w tym także odmiany i transformacje gramatyczne, które nie są obowiązkowe i niezbędne do realizacji programu oraz osiągnięcia celów nauczania przedmiotu. Ćwiczenia te można wykorzystać na przykład jako zadania domowe lub w pracy z uczniami wykazującymi większe zainteresowanie przedmiotem.

Każda jednostka tematyczna zakończona jest pytaniami powtórzeniowymi, dzięki którym uczniowie mogą samodzielnie określić stopień opanowania wiedzy i umiejętności.

5.1. TREŚCI NAUCZANIA – ROZKŁAD MATERIAŁU

LECTIO I (1h)

Temat: LATINA ET GRAECA - LINGVAE IMPERII ROMANORUM

Motto: *Non tam praeclarum est scire Latine, quam turpe nescire.*

treści jęz.	treści kulturowe	Podstawa programowa: Uczeń ...
- alfabet, wymowa, akcentuacja	- alfabet grecko-łaciński jako alfabet Europy	1. ma świadomość wielkiego podobieństwa majuskułowego alfabetu łacińskiego do jego greckiego majuskułowego pierwowzoru oraz pewnej odrębności obu alfabetów minuskułowych, związanej z – do pewnego stopnia niezależnym – rozwojem obu minuskuł; 2. potrafi wskazać na mapie obszary, na których współcześnie jest używany „wspólny alfabet Europy” w postaci zarówno łacińskiej, jak i greckiej oraz cyrylicy; 3. ma świadomość możliwych znaczeń pojęć „cywilizacji łacińskiej” i „cywilizacji Zachodu”.

LECTIO II (3h)

Temat: LINGVAE MUNDI, MUNDUS LINGUARUM

Motto: *Vox audita latet, littera scripta manet.*

treści jęz.	treści kulturowe	Podstawa programowa: Uczeń ...
- deklinacja 1. i 2. (rzeczowniki i przymiotniki) - esse + composita - przyimek in - tekst <i>De Marco et Iulia</i>	- język łaciński w rodzinie języków indoeuropejskich	1. ma świadomość istnienia indoeuropejskiej rodziny języków oraz faktu, że należy do niej większość współczesnych języków europejskich, w tym język polski; 2. zna nazwy ważniejszych grup językowych w obrębie rodziny indoeuropejskiej (indyjska, irańska, grecka, italska, celtycka, germańska, bałtosłowiańska) oraz potrafi przyporządkować do każdej z nich co najmniej po jednym (żywym lub martwym) języku; 3. ma świadomość szczególnej, wynikłej z historii politycznej, pozycji łaciny w grupie języków italskich oraz istnienia na Półwyspie Apenińskim nieindoeuropejskiego języka ludu Etrusków;

		4. zna i rozumie termin „romańska grupa językowa” oraz ma świadomość swoistości tej grupy na tle pozostałych grup językowych rodziny indoeuropejskiej, a także rozumie hybrydowy, germańsko-romański charakter języka angielskiego; 5. potrafi wymienić i zlokalizować na mapie ważniejsze języki z grupy romańskiej (portugalski, hiszpański, kataloński, francuski, włoski, rumuński);
--	--	---

LECTIO III (3h)

Temat: ANTIQUITATI STUDERE

Motto: *Antiquitatis et historiae notitia virtutis parens et vitae magistra est*

treści jęz.	treści kulturowe	Podstawa programowa: Uczeń ...
- praesens activi - zaimki dzierżawcze - przyimki ad, cum, de - tekst <i>Marcus linguae Latinae studet</i>	- po co nam dziś antyk?	1. z pomocą nauczyciela dyskutuje na temat stwierdzenia Arnaldo Momigliano: „Ślady antycznej przeszłości obecne w naszej kulturze, języku, pomnikach czy instytucjach są tak wyraźne, że zmuszają nas do studiowania ich, byśmy mogli zrozumieć ważną część nas samych”; 2. posiada podstawową wiedzę na temat: a) procesu transmisji tekstów antycznych z czasów starożytnych do nowożytnych oraz ich wprowadzenia do obiegu u zarania nowożytności, b) fascynacji materialnymi zabytkami świata antycznego od średniowiecza do czasów współczesnych ze szczególnym uwzględnieniem narodzin archeologii klasycznej w drugiej połowie XVIII w.; 3. ma świadomość, że badania nad antykiem i jego tradycją to otwarta i ewoluująca dziedzina wiedzy; 4. wie, czym zajmują się badacze antyku i jego recepcji o następujących specjalizacjach: filolog klasyczny, archeolog, papirolog, epigrafik, numizmatyk; 5. rozumie znaczenie pojęć: klasyczny (według Władysława Tatarkiewicza), kultura antyczna, tradycja i recepcja antyku, humanizm.

LECTIO IV (3h)

Temat: FONTES EUROPÆ

Motto: *Arma virumque cano. / In nova fert animus mutatas dicere formas.*

treści jęz.	treści kulturowe	Podstawa programowa: Uczeń ...
- utrwalenie form gramatycznych - zaimki osobowe - przyimki ab, ante, contra, ex, inter, per, post, pro, sine - heksametr (czytanie metryczne) - tekst <i>Colloquium Marci cum avo</i> - tekst <i>Marcus de Romae initiis legit</i>	- Mitologia grecka jako medium znaczeń od starożytności po współczesną kulturę popularną	1. wykorzystując odpowiednie źródła potrafi streścić wybrany przez siebie rozbudowany mit (np. cykle: trojański, heraklejski, mit: dionizyjski, apolloński, wybrane metamorfozy Owidiańskie); 2. posiada podstawową wiedzę o tradycji przedstawiania postaci mitologicznych w sztukach wizualnych od pierwowzorów starożytnych do dzieł współczesnych; potrafi, korzystając m.in. ze źródeł cyfrowych, właściwie egzemplifikować obrazowanie wybranego przez siebie mitu; 3. rozumie zjawisko reinterpretacji mitów jako nieodłączną tradycję kultury europejskiej począwszy od starożytności, poświadczoną zarówno w kontekście pogańskim, jak i chrześcijańskim. 4. zna mit o założeniu Rzymu oraz jego, przekazaną przez tradycję, datę;

LECTIO V (2h)

Temat: ROMA VISITANDA

Motto: *Roma quanta fuit, ipsa ruina docet*

treści jęz.	treści kulturowe	Podstawa programowa: Uczeń ...
- perfectum activi - tekst <i>Marcus Romam visitavit</i> (rozumienie tekstu) - tekst <i>Aedificia Romae ab Octaviano facta</i>	- Roma antiqua, nova, aeterna	1. posiada podstawową wiedzę o ciągłości urbanistycznej Rzymu od miasta starożytnego poprzez średniowiecze, renesans po barok; 2. dostrzega znaczenie Rzymu w różnych epokach jako politycznej, kulturalnej i duchowej stolicy świata zachodniego; tłumaczy każdy z tych aspektów posługując się odpowiednio dobraną argumentacją; 3. rozumie Rzym z jego substancją zabytkową jako swoisty przetrwalnik antyku i jego tradycji w sztukach wizualnych i architekturze; rozumie określenie Wieczne Miasto i termin <i>spolia</i> ; 4. referuje, z wykorzystaniem narzędzi i zasobów cyfrowych, podstawowe informacje na temat najsłynniejszych zabytków Rzymu starożytnego, nowożytnego oraz arcydzieł sztuki.

PROJEKT EDUKACYJNY – ZABYTKI RZYMU (1h)

Indywidualny lub grupowy projekt, polegający na samodzielnym opracowaniu przez uczniów trzech wybranych przykładów spośród: zabytków Rzymu antycznego, zabytków Rzymu nowożytnego oraz arcydzieł sztuki. Projekt może mieć charakter pracy semestralnej. Należy pozostawić uczniom dużą swobodę w wyborze formy opracowania projektu.

LECTIO VI (3h)

Temat: RES PUBLICA ROMANORUM

Motto: *Fuit, fuit quondam in hac re publica virtus. / Verba docent, exempla trahunt.*

treści jęz.	treści kulturowe	Podstawa programowa: Uczeń ...
- deklinacja 3 (rzeczowniki i przymiotniki) - tekst <i>Marcus de re publica Romana discit</i>	- Rzymskie wzorce osobowe (<i>exempla</i>), pamięć historyczna i kult przodków jako budulec tożsamości, wspólnoty i narzędzie propagandy.	1. posiada podstawową wiedzę o charakterystycznych dla kultury starożytnego Rzymu zjawiskach, takich jak: a. kult przodków jako tradycja kształtująca model społeczny, b. kult sławnych postaci (np. Eneasa, Lucjusza Juniusza Brutusa) jako czynnik państwowotwórczy i wspólnototwórczy, c. historie egzemplarne jako wzorce cnót obywatelskich i źródła nauk moralnych, 2. potrafi, korzystając m.in. ze źródeł cyfrowych, zinterpretować rzymskie wzorce osobowe (np. Marek Kurcjusz, Mucjusz Scewola, Koriolan, Cyncynat, Kornelia), ilustrując swoją wypowiedź źródłami ikonograficznymi; 3. rozpoznaje wartości (cnoty) przekazywane w historiach egzemplarnych i rozumie ich społeczne znaczenie, wskazuje ich charakter formatywny i wspólnototwórczy (np. dbałość o dobro wspólne, odwaga, mądrość, prawość, umiar, honor, przedkładanie interesu ojczyzny nad interes własny), ma świadomość długiego trwania tych wartości w kulturze europejskiej; 4. potrafi, wykorzystując przykłady znanych mu wydarzeń i postaci z historii Polski lub historii lokalnej, wskazać bliskie jego wrażliwości nowożytne i współczesne <i>exempla</i> ; 5. rozumie znaczenie pojęć: <i>virtus, gloria maiorum, mores maiorum, homo novus</i> , polityka historyczna, propaganda historyczna.

LECTIO VII (3h)

Temat: VITA BREVIS, ARS LONGA

Motto: *Ad rationem pulchri sive decori concurrat et claritas et debita proportio*

treści jęz.	treści kulturowe	Podstawa programowa: Uczeń ...
- passivum - tekst <i>Marcus de arte antiqua legit</i>	- Klasyczny system wartości estetycznych w sztuce i architekturze.	1. ma świadomość związku estetyki z refleksją filozoficzną w tradycji europejskiej; 2. dyskutuje na temat ideału piękna w rzeźbie greckiej, na wybranych przez siebie przykładach interpretuje stwierdzenie Johanna Joachima Winckelmana: „Powszechną i znakomitą cechą greckich arcydzieł jest (...) szlachetna prostota i spokojna wielkość, tak w postawie, jak i w wyrazie twarzy”; 3. dostrzega antyczny rodowód zjawisk artystycznych, takich jak pomnik komemoratywny i realistyczny portret, łuk triumfalny, kolumna honoryfikacyjna, statua, pomnik konny, popiersie; 4. zna zasadnicze dla sztuki i architektury starożytnej Grecji i Rzymu i jej recepcji pojęcia takie jak: <i>mimesis</i> , <i>symmetria</i> , kanon, klasyczne porządki architektoniczne (także spiętrzony i wielki porządek), złota proporcja, harmonia.

LECTIO VIII (3h)

Temat: CIVITAS ATHENIENSIIUM

Motto: *Per terrarum orbem Atheniensium facta pro maximis celebrantur*

treści jęz.	treści kulturowe	Podstawa programowa: Uczeń ...
- deklinacja 4 i 5 - wiersz <i>Athenae</i> - tekst <i>Marcus de Themistocle legit</i>	- demokracja ateńska: ideał i praktyka	1. zna mowę pogrzebową Peryklesa z drugiej księgi „Wojny Peloponeskiej” Tukidydesa oraz fragmenty „Obrony Sokratesa” Platona (17a–24b), zna zarys bezpośredniego historycznego kontekstu obu tekstów, potrafi analizować te teksty i dyskutować krytycznie o wartościach w nich przekazywanych: równości wobec praw, równym dostępie do urzędów, tolerancji, dostępie do dóbr materialnych i dóbr kultury; 2. dyskutuje o ideałach demokracji i różnicach pomiędzy demokracją ateńską i współczesną; 3. rozumie pojęcia polis, demokracja, demagog, demagogia, retoryka: sądowa, polityczna, popisowa.

LECTIO IX (2h)

Temat: MENS SANA IN CORPORE SANO

Motto: *Balnea vina Venus corrumpunt corpora nostra. Sed vitam faciunt balnea vina Venus*

treści jęz.	treści kulturowe	Podstawa programowa: Uczeń ...
- utrwalenie form gramatycznych - podsumowanie przyimków - tekst <i>Marcus de corpore et sensibus honinis legit</i>	- ciało w kulturze grecko-rzymskiej	1. zna elementy wychowania greckiego nastawione na rozwój kultury fizycznej; rozumie termin <i>kalokagathia</i> ; 2. zna podstawowe fakty dotyczące uprawiania sportu w Grecji, dyscypliny sportowe; 3. rozumie rolę igrzysk, w szczególności igrzysk olimpijskich; 4. posiada podstawową wiedzę na temat pielęgnacji ciała w starożytności, w tym społecznej funkcji term; 5. posiada podstawową wiedzę o rzymskich obrządkach pogrzebowych; zna kategorie zabytków: stela, urna i sarkofag; 6. rozumie pojęcia: termy, gymnasium, palestra, stadion, cyrk, sympozjon.

LECTIO X (2h)

Temat: DE CIVITATE DEI

Motto: *Et unam sanctam catholicam et apostolicam Ecclesiam*

treści jęz.	treści kulturowe	Podstawa programowa: Uczeń ...
- utrwalenie form gramatycznych - liczebniki - tekst <i>Marcus ecclesiae historiam cognoscit</i>	- Od Kościoła pierwszych chrześcijan do rzymskiego Kościoła papieży	1. zna rolę św. Pawła w nadaniu chrześcijaństwu wymiaru uniwersalnego (na podstawie Gal 2,11-14); 2. ma świadomość doktrynalnej różnorodności świata chrześcijańskiego pierwszych wieków; 3. dostrzega wpływ filozofii greckiej na rozwój doktryny chrześcijańskiej: rozumie tekst wyznania wiary jako wyniku sporów o naturę Chrystusa („współistotny”) i istotę Trójcy; 4. zna zarys wydarzeń politycznych związanych z przełomem konstantyńskim i początkami papieżstwa w V i VI w.; 5. rozumie pojęcia: herezja, polemika, sobór, a także pojęcie <i>logos</i> i wieloznaczność jego tłumaczeń.

LECTIO XI (2h)

Temat: HEREDITAS ROMANORUM

Motto: *Nos quasi nani super humeros gigantum sumus*

treści jęz.	treści kulturowe	Podstawa programowa: Uczeń ...
- stopniowanie - tekst <i>Marcus de hereditate Romanorum discit</i>	- Cywilizacja imperium rzymskiego i jej znaczenie dla kształtu i rozwoju świata zachodniego	1. posiada podstawową wiedzę o cywilizacyjnych osiągnięciach starożytnych Rzymian w zakresie: a. tworzenia zrębów myśli prawnej, uniwersalizacji tworzonych norm prawnych oraz kodyfikacji prawa, b. budownictwa (prywatnego, publicznego, drogowego, wodociągowego) także w wymiarze technologicznym (produkcja oraz wykorzystanie betonu i szkła); 2. zna zasięg imperium rzymskiego za panowania Trajana i potrafi podać przykłady współczesnych europejskich miast, będących pierwotnie rzymskimi koloniami i obozami wojskowymi; 3. ma świadomość, że podstawą rozwoju cywilizacyjnego krajów Europy zachodniej jest fundament cywilizacji rzymskiej; 4. rozumie rolę prawa rzymskiego, zwłaszcza prawa cywilnego, w średniowiecznej i nowożytnej Europie; 5. rozumie znaczenie pojęć: <i>domus</i> , <i>insula</i> , <i>hypocaustum</i> , kamień milowy, <i>limes</i> , bazylika (rzymska i chrześcijańska), <i>ius</i> , <i>lex</i> , kodyfikacja justyniańska.

LECTIO XII (2h)

Temat: POSTERI ROMANORUM SUMUS

Motto: *Est igitur res publica res populi*

treści jęz.	treści kulturowe	Podstawa programowa: Uczeń ...
- utrwalenie form gramatycznych - czytanie metryczne łacińskich utworów z epok późniejszych - tekst <i>Marcus de Europa legit</i>	- Rzymska forma Rzeczypospolitej Obojga Narodów	1. ma świadomość, że wielu autorów polskiej literatury pisało (wyłącznie lub w części) po łacinie: Gall Anonim, Wincenty Kadłubek, Jan Długosz, Mikołaj Kopernik, Jan Kochanowski, Andrzej Frycz Modrzewski, Jan Łaski młodszy, Maciej Sarbiewski; 2. ma świadomość, że polskie piśmiennictwo XVI i XVII w. (m.in. pamiętniki, korespondencja, uchwały sejmików) powstawało często w języku mieszanym, polsko-łacińskim (makaronizmy); 3. rozumie znaczenie opartego na tradycji antycznej wykształcenia elit Rzeczypospolitej Obojga Narodów;

		<p>4. zna termin „sarmatyzm” i rozumie go jako próbę zakorzenienia narodu i kultury polskiej w tradycji antycznej;</p> <p>5. zna parafrazę Cycerońskiej definicji republiki autorstwa Andrzeja Frycza Modrzewskiego;</p> <p>6. rozumie pojęcie ustroju mieszanego i wskazuje na analogie ustrojowe między państwem rzymskim a Rzeczpospolitą Obojga Narodów.</p>
--	--	--

5.2. TEKSTY ŁACIŃSKIE

Głównym celem nauczania języka łacińskiego jest nabycie przez uczniów umiejętności odbioru, rozumienia i przekładu tekstu łacińskiego na język polski. W związku z tym proces dydaktyczny od początku musi być skoncentrowany na pracy z tekstem i ćwiczeniach translacyjnych. Podręcznik i program *Cognoscite* spełniają te warunki, dostarczając nauczycielom i uczniom zestaw odpowiednio skonstruowanych i dobranych tekstów. W każdej jednostce lekcyjnej zamieszczony został co najmniej jeden tekst do przekładu. Prezentowane w podręczniku *Cognoscite* teksty są zróżnicowane pod względem tematycznym i dostosowane do poziomu zaawansowania uczniów. Wykorzystane zostały fragmenty pochodzące z twórczości różnych autorów tak, aby z jednej strony były interesujące dla uczniów, a z drugiej w jak najlepszy sposób obrazowały realia grecko-rzymskiego antyku

6. MATERIAŁY I ŚRODKI DYDAKTYCZNE

Program nauczania jest integralną częścią podręcznika *Cognoscite*. Oznacza to, że podstawowym materiałem dydaktycznym, niezbędnym do realizacji programu jest podręcznik. Realizacja programu nie wymaga stosowania dodatkowego słownika łacińsko-polskiego, ponieważ na końcu podręcznika *Cognoscite* zamieszczony został słownik, zawierający słownictwo pojawiające się w ćwiczeniach i tekstach łacińskich. Wyrażenia zawierające zagadnienia gramatyczne wykraczające poza podstawę programową oraz idiomy zostały objaśnione w słowniczkach zamieszczonych bezpośrednio obok ćwiczeń i tekstów łacińskich.

Technologie informacyjno-komunikacyjne (TIK) stanowią jeden z podstawowych elementów nowoczesnej dydaktyki. Powszechny dostęp i korzystanie przez uczniów i nauczycieli z internetu spowodował przeniesienie do rzeczywistości wirtualnej nie tylko indywidualnej, prywatnej komunikacji interpersonalnej, ale także procesów dydaktycznych, tradycyjnie kojarzonych z kształceniem w warunkach instytucjonalnych. Dynamiczne zmiany sposobów

komunikacji, motywowane rozwojem i upowszechnianiem się technologii multimedialnych spowodowały powstanie nowych kierunków w badaniach edukacyjnych, które w najogólniejszy sposób określić możemy jako dydaktyka cyfrowa. Obecnie w edukacji zachodzą więc zmiany modeli komunikacji, które powodują konieczność redefinicji pojęć oraz wzajemnych relacji i funkcji elementów układu dydaktycznego, w tym także materiałów i środków dydaktycznych. Niewątpliwie nowa rzeczywistość edukacyjna i komunikacyjna stanowi wyzwanie dla nauczycieli na każdym etapie kształcenia. Jest to także wyzwanie dla nauczycieli języka łacińskiego i kultury antycznej. Nie istnieją bowiem żadne argumenty przemawiające przeciwko szerokiemu zastosowaniu w kształceniu klasycznym TIK, a wręcz przeciwnie odpowiednie wykorzystanie dostępnych narzędzi multimedialnych i interaktywnych może podnieść atrakcyjność zajęć, a także efektywność procesu dydaktycznego.

Przykładowe narzędzie TIK, które mogą znaleźć zastosowanie w nauczaniu języka łacińskiego i kultury antycznej to:

- narzędzia google (dysk do przechowywania i udostępniania materiałów, arkusze do konstruowania liczników stosowanych w gamifikacji, formularze do tworzenia ankiet i testów)
- Answergarden: narzędzie do przeprowadzenia dyskusji online i burzy mózgów, przedstawiające wyniki w formie chmury tagów
- Coggle: narzędzie do tworzenia online map myśli
- Akademia Khana: międzynarodowa platforma edukacyjna zawierająca gotowe cyfrowe materiały do wykorzystania podczas lekcji
- Quizizz: aplikacja do przeprowadzania testów wiedzy, zawierająca bazę gotowych testów, które można wykorzystać podczas zajęć, ale także umożliwiającą tworzenie własnych, spersonalizowanych testów
- LearnigApps: strona zawierająca gotowe materiały do wykorzystania podczas lekcji oraz oferująca możliwość tworzenia własnych materiałów
- Plickers: aplikacja do przeprowadzenia quizów, nie wymagająca korzystania przez uczniów z komputerów ani smartfonów, szczególnie odpowiednia w przypadku gamifikacji

7. PROCEDURY OSIĄGANIA CELÓW I STRUKTURA LEKCJI

Skuteczność i efektywność procesu dydaktycznego uzależniona jest między innymi od planowania i struktury lekcji, a w przypadku języka łacińskiego i kultury antycznej ważne jest umiejętne łączenie informacji językowych i kulturowych. Program *Cognoscite* zakłada, że znajomość języka ma być narzędziem do poznawania kultury, a przez to nie może dochodzić w realizacji treści kształcenia do oddzielenia i traktowania osobno materiału językowego i kulturowego. Zastosowane rozwiązanie sprawia, że materiał zamieszczony w podręczniku jest interesujący dla uczniów, a połączenie i jednoczesne nauczanie treści językowych i kulturowych zapewnia realizację celów kształcenia i podnosi efektywność procesu dydaktycznego.

Nauczanie zasadniczo składa się z trzech etapów: predydaktycznego, dydaktycznego i postdydaktycznego. Etap predydaktyczny to planowanie przebiegu nauczania w skali makro (pełny cykl, poszczególne lata nauki) i w skali mikro (moduły, poszczególne jednostki tematyczne, pojedyncze lekcje). Etap dydaktyczny obejmuje wszelkie działania związane z przeprowadzeniem lekcji i realizacją materiału, zaś etap postdydaktyczny to przede wszystkim ewaluacja w skali mikro i makro. Każda lekcja powinna zatem zostać starannie zaplanowana, przeprowadzona i poddana ocenie przez samego nauczyciela, w czym pomocne mogą być rozkład materiału i szczegółowy plan dydaktyczny, opracowane do podręcznika *Cognoscite*. Większość lekcji powinno opierać się na schemacie organizacyjnym, złożonym z faz: organizacyjnej, prezentacji, automatyzacji, kontekstualizacji i testowania. Zastosowanie w pracy dydaktycznej schematu nie oznacza jednak, że każda lekcja prowadzona jest w taki sam sposób. Zadaniem nauczyciela jest indywidualne podejście oraz nielinerane zastosowanie i dostosowanie poszczególnych faz i przebiegu zajęć do potrzeb własnych i uczniów, przy czym należy pamiętać, że to nauczyciel jest głównym kreatorem czynności dydaktycznych i odpowiada za ich prawidłowe zaplanowanie i przeprowadzenie.

8. STRUKTURA METODYCZNA PROCESU DYDAKTYCZNEGO

8.1. PODEJŚCIE METODYCZNE

Współczesna glottodydaktyka określana jest mianem postmetodycznej, dla której najbardziej charakterystyczne jest podejście konstruktywistyczne i konektywistyczne. Oznacza to, że w metodyce nauczania języków obcych nie szuka się już jednej, idealnej metody, ale definiuje się warunki optymalizacji procesu dydaktycznego, w którym stosowane są elementy różnych metod.

Podjęcie konstruktywistyczne, którego głównym założeniem jest poszukiwanie i sprawdzanie-weryfikowanie informacji wynika z metodologii behawioralnej, opartej na rozumieniu i zapamiętywaniu oraz kognitywnej, skoncentrowanej na tworzeniu i ocenianiu. A zatem z założenia autonomiczny uczeń w trakcie procesu dydaktycznego, rozumianego jako reorganizacja struktur poznawczych, zamiast poznawania i powielania gotowych wzorów, powinien poszukiwać, modyfikować, interpretować i sprawdzać wiadomości, przy czym procesy te muszą zachodzić we współdziałaniu ucznia z nauczycielem, co implikuje linearny układ motywów kognitywnych, utylitarnych i afektywnych, składających się na motywację wewnętrzną uczącego się. Efektem podejmowanych działań dydaktycznych powinny być: ujawnianie doświadczeń, asymilacja, akomodacja i aplikacja wiedzy oraz umiejętność autoewaluacji.

Podjęcie konektywistyczne z kolei jest wynikiem połączenia behawioryzmu, kognitywizmu i konstruktywizmu i polega przede wszystkim na ocenianiu i łączeniu informacji, co oparte jest na tzw. przedsiębiorczości operacyjnej. Konektywizm zakłada więc silną motywację wewnętrzną ucznia i skoncentrowanie procesu dydaktycznego na nabywaniu umiejętności wyszukiwania, selekcionowania i weryfikowania informacji. Wynika z tego, że wiedza jest wtórna wobec umiejętności i jest efektem podejmowanych przez ucznia strategii wyszukiwania informacji. Taka struktura organizacyjna procesu dydaktycznego nie tylko zakłada, ale wręcz wymaga zarówno od ucznia, jak i nauczyciela obecności w przestrzeniach wirtualnych, komunikacji bezpośredniej i stałego przepływu informacji oraz dzielenia się wiedzą i doświadczeniami, przy czym uczeń i nauczyciel są równorzędnymi podmiotami aktu komunikacji i procesu dydaktycznego.

Głównym celem kształcenia w nauczaniu języka łacińskiego w zakresie kompetencji językowych jest odbiór, rozumienie i przekład tekstu łacińskiego, co związane jest ze specyficznymi cechami nauczania języka łacińskiego, które można zdefiniować jako: niefunkcjonalne, centralne, nomotetyczne, idiograficzne, analityczne i konwergentne. Z tej klasyfikacji wynikają trzy możliwe do zastosowania metodologie dydaktyczne: unilateralna metodologia selektywna, multilateralna metodologia integratywna oraz oparta na pluralizmie, dyferentyzmie i eklektyzmie metodologia selektywno-integratywna, a także różne podejścia: pośrednie - dedukcyjne, bezpośrednie czy też komunikacyjne - indukcyjne oraz eklektyczne podejście dedukcyjno-indukcyjne. Metody nauczania, które z definicji są wtórne wobec metodologii dydaktycznej oraz podejścia, stanowią jedynie ich praktyczną realizację.

8.2. METODY NAUCZANIA

Metoda nauczania to zespół technik powiązanych ze sobą wspólną koncepcją przyswajania języka. Jest to model pracy nauczyciela z uczniem, który prowadzić ma do osiągnięcia zakładanych celów kształcenia. Dobierając odpowiednie metody nauczyciel powinien brać pod uwagę czy i w jakim stopniu wywołują one aktywność, samodzielność i zaangażowanie ucznia. Metody muszą być efektywne i dostosowane do warunków organizacyjnych procesu dydaktycznego oraz indywidualnych cech grupy uczniów. W programie nauczania *Cognoscite* zaleca się stosowanie eklektycznego dyferentyzmu metodycznego, który łączy w sobie elementy różnych metod pośrednich i bezpośrednich. Dzięki temu nauczyciel ma swobodę w doborze metody w zależności od realizowanego zagadnienia, a proces dydaktyczny nie jest dla ucznia monotony.

Przykładowe metody, możliwe do zastosowania w pracy z podręcznikiem *Cognoscite*:

- **Metoda podająca** (zwana też metodą asymilacji wiedzy): jest oparta głównie na aktywności poznawczej o charakterze odtwórczym. Uczeń jest aktywny poznawczo, jedynie słuchając i odtwarzając przekazane przez nauczyciela wiadomości. Najczęściej lekcja oparta jest na wykładzie, dyskusji z uczniami, prezentowaniu przez nauczyciela nowych informacji, itp.
- **Metoda heurystyczna**: jest to sposób myślenia i rozwiązywania problemów, w którym istotne jest poszukiwanie nowych faktów i związków między nimi, formułowanie nowych hipotez oraz odkrywanie nowych prawd. Odrzuca gotowe wzorce i schematy, to uczeń poszukuje rozwiązania lub odpowiedzi.
- **Metoda eksponująca**: to przede wszystkim film, sztuka, pokaz, dzięki którym uczeń uczy się poprzez zaangażowanie emocjonalne i przeżycie.
- **Metody aktywizujące**: to grupa metod, które charakteryzuje założenie, że w procesie kształcenia aktywność uczniów powinna przewyższać aktywność nauczyciela. Metody te rozwijają samodzielność ucznia, zachęcają go do odpowiedzialności za organizację i przebieg lekcji, ułatwiają różnicowanie wymagań, pomagają w tworzeniu zintegrowanego zespołu klasowego, wspierają ocenianie zespołowej i twórczej pracy uczniów. Stosowanie metod aktywizujących w procesie dydaktycznym sprzyja pogłębieniu zdobytej wiedzy, jej operatywności i trwałości. Uczniowie muszą myśleć podczas wykonywania podjętych działań. Angażują się emocjonalnie; są aktywni w sferze percepcyjnej, ruchowej, werbalnej

i emocjonalno-motywacyjnej. Najczęściej stosowane metody aktywizujące to: „burza mózgów”, gry i zabawy dydaktyczne, projekty zadaniowe, scenki, itp.

- **Metoda audiolingwalna / metoda drylu językowego:** charakterystyczna przede wszystkim dla nauczania języków nowożytnych i często stosowana w nauczaniu na poziomie początkowym. Głównym jej cechą i założeniem jest powtarzanie za wzorem (nauczycielem lub nagraniem), chórem i indywidualnie, wielokrotne powtarzanie wyrażień, zwrotów, słów, zdań dla wyrobienia nawyków językowych oraz uczenie się na pamięć całych zdań, ćwiczeń rytmicznych, piosenek dla usprawnienia płynności, wymowy i intonacji. Jest to metoda służąca rozwijaniu zarówno sprawności słuchania, jak i mówienia. Dzięki temu, że wprowadza ona wspólne mówienie, zachęca nawet nieśmiałych uczniów do powtarzania tekstów (tj. słów, wyrażień, zwrotów itd.). W przypadku języka łacińskiego szczególnie skuteczna jest w nauczaniu wymowy i akcentacji oraz metryki utworów poetyckich.

- **Metoda gramatyczno-tłumaczeniowa:** jest to jedna z najstarszych metod nauczania języków obcych, stworzona na gruncie metodyki języków klasycznych. Opiera się przede wszystkim na nauczaniu gramatyki i stosowaniu ćwiczeń translacyjnych. Proces dydaktyczny opiera się na nauczaniu struktury języka i nie jest ukierunkowany na kształcenie kompetencji komunikacyjnych. W nauczaniu wykorzystuje się język ojczysty uczniów, komentarz gramatyczny oraz dedukcję, a podstawą procesu dydaktycznego jest tekst w formie graficznej (także teksty literackie). Głównym typem ćwiczeń językowych jest tłumaczenie tekstu z języka łacińskiego na język ojczysty uczniów oraz analiza gramatyczna tekstu, z jednoczesnym dążeniem do maksymalnej poprawności. Nauczaniu języka łacińskiego przypisuje się walory formalno-kształcące.

8.3. NAUCZANIE HYBRYDOWE

Nauczanie hybrydowe wyklucza monometodyczność procesu dydaktycznego i oparte jest na zasadzie eklektycznego dyferentyzmu metodycznego. Może być realizowane w modelu synchronicznym, w którym uczniowie między sobą lub uczniowie i nauczyciel podejmują działania dydaktyczne on-line w tym samym czasie (w trakcie zajęć lub poza nimi) albo w modelu asynchronicznym, zakładającym podejmowanie przez uczniów indywidualnych działań dydaktycznych w wybranym przez siebie czasie, jednak w pewnych, wyznaczonych przez nauczyciela ramach. W takiej strukturze organizacyjnej procesu dydaktycznego czynności nauczyciela polegają na zaplanowaniu i przygotowaniu zajęć oraz materiałów (głównie w wersji elektronicznej, multimedialnej i interaktywnej), na zarządzaniu zasobami

udostępnianymi uczniom, przydzielaniu zadań i zasobów oraz na kontroli i ewaluacji. Pomędzy nauczycielem i uczniami zachodzić może komunikacja asynchroniczna (wiadomości e-mail, forum, platforma e-learning, grupy tematyczne na portalach społecznościowych) i synchroniczna (komunikatory tekstowe i głosowe, telekonferencje). Ponadto niezbędnym elementem procesu dydaktycznego jest wymiana zasobów, ich komentowanie i recenzowanie, a także współtworzenie. Narzędzia wykorzystywane przez uczniów i nauczyciela z kolei to przede wszystkim: wirtualny kalendarz zadań i czynności, aplikacje zapewniające tworzenie i udostępnianie zasobów, aplikacje realizujące aktywności, wyszukiwarki, katalogi i bazy danych oraz tzw. strefa pracy grupowej (wspólne dokumenty, projekty) i strefa pracy indywidualnej (e-portfolio). W nauczaniu hybrydowym i wykorzystywaniu technologii informacyjno-komunikacyjnych należy jednak zadbać o wyrównanie szans edukacyjnych poprzez jednolity dla wszystkich uczniów dostęp do zasobów, przeniesienie indywidualnej i grupowej komunikacji uczniów z nauczycielem oraz współpracy między uczniami poza lekcje (przy czym model ten jest tylko uzupełnieniem zajęć kontaktowych, a nie ich zamiennikiem), umożliwienie sprawdzania wiedzy i autoewaluacji poza zajęciami oraz automatyczne rejestrowanie aktywności uczniów. Wszystkie te założenia, niezbędne do prawidłowego przebiegu procesu dydaktycznego, w praktyce realizowane są najczęściej w modelu pracy BYOD (bring your own device), który jednocześnie jest jednym z najbardziej kontrowersyjnych elementów nauczania hybrydowego, szczególnie w sytuacji, gdy uczniowie korzystają z własnego sprzętu w czasie zajęć.

W nauczaniu hybrydowym najczęściej stosowanymi metodami są:

- **Zmodyfikowana metoda podawcza**, wspierana narzędziami i aplikacjami mobilnymi, wzbogacona o zasoby edukacyjne online
- **Metoda odwróconej klasy**, czyli metoda kształcenia wyprzedzającego, która polega na zamianie zdobywania i utrwalania wiedzy. Uczniowie w zindywidualizowanej ścieżce organizacyjnej i programowej samodzielnie zdobywają wiedzę, a zajęcia skoncentrowane są na fazie kontekstualizacji i utrwalania nabytej wiedzy i na kształtowaniu umiejętności praktycznego jej zastosowania w rozwiązywaniu zadań problemowych
- **Gamifikacja (zwana także grywalizacją)** odwołuje się do naturalnej potrzeby zabawy i organizuje proces dydaktyczny wokół elementów ludycznych oraz indywidualnej i grupowej rywalizacji. Ze zdobywania wiedzy czyni grę, w trakcie której kolejne przyswojone informacje przekładają się na punkty, a zaliczone zadania przybliżają graczy (uczniów) do wygranej.
- **Metoda projektowa** (w tym także portfolio językowe)

Każda z tych metod zakłada indywidualizację procesu nauczania i równorzędną podmiotowość nauczyciela i ucznia. Ich stosowanie w praktyce, odpowiada etapom i fazom procesu dydaktycznego, ale wymaga stworzenia przez nauczyciela odpowiednich zasobów materiałów dydaktycznych, co może być postrzegane jako wada i dodatkowe obciążenie. W fazie predydaktycznej nauczyciel wykorzystuje przede wszystkim narzędzia TIK umożliwiające preparację materiałów dydaktycznych i ich przechowywanie w przestrzeni cyfrowej. Faza postdydaktyczna skoncentrowana jest wokół ewaluacji, a zatem głównymi narzędziami są elektroniczne i interaktywne formularze testów i ankiet. W naturalny sposób najbardziej rozbudowane są fazy etapu dydaktycznego, w którym wykorzystywane są przede wszystkim różnego typu aplikacje instalowane na urządzeniach umożliwiających transmisję danych oraz narzędzia do udostępniania i modyfikowania online zasobów oraz wszelkiego typu ćwiczenia interaktywne.

9. OCENIANIE

9.1. ZASADY OCENIANIA

Monitorowanie postępów ucznia i ich ocena to stały, a zarazem jeden z najtrudniejszych, element procesu dydaktycznego. Ocenianie w programie *Cognoscite* oparte jest na zasadach oceniania kształtującego, którego istota polega na wskazaniu uczniowi mocnych i słabych stron, przy jednoczesnej pomocy w zdefiniowaniu strategii naprawy błędów i bardziej efektywnego uczenia się. Prawidłowe i konstruktywne ocenianie wspiera autonomię ucznia, wzmacnia jego motywację, ale nie zniechęca do dalszej nauki przedmiotu. Ocenianie powinno opierać się na następujących zasadach:

- *Ocenianie powinno być powiązane z dobrym planowaniem nauczania i uczenia się.* Nauczyciel na etapie predydaktycznym określa kryteria oceniania, a w trakcie procesu dydaktycznego ściśle ich przestrzega. Istotny jest również sposób przekazywania uczniom informacji na temat ich pracy. Informacja ta powinna zawierać cztery elementy: co uczeń zrobił dobrze; co należy poprawić; jak należy poprawić błędy; wskazówki dotyczące dalszego rozwoju i strategii efektywnego uczenia się. Taka informacja pomaga uczniowi uczyć się i pozwala mu być aktywnym i odpowiedzialnym uczestnikiem własnego procesu uczenia się.
- *Ocenianie koncentruje się na tym, w jaki sposób uczniowie się uczą.*

Nauczyciel uwzględnia w planowaniu i ewaluacji procesu dydaktycznego informacje uzyskane od uczniów na temat tego, co pomaga im się uczyć. Podejmowane działania powinny służyć

wzmacnianiu autonomii ucznia i wypracowaniu indywidualnych strategii uczenia się. Uczniowie są traktowani przez nauczyciela jako równorzędny podmiot procesu dydaktycznego, a ocenianiu podlega także zaangażowanie i praca ucznia, a nie tylko efekt końcowy.

- Ocenianie jest istotne podczas realizacji całego procesu dydaktycznego - od planowania po ocenę osiągnięć.

Informacja zwrotna, przekazywana uczniom przez nauczyciela, jest stałym elementem procesu nauczania. Dzięki niej uczniowie mogą na bieżąco poprawiać i doskonalić swoją pracę i w konsekwencji osiągają lepsze efekty i wyniki nauczania.

- Ocenianie jest zgodne z zasadami dydaktyki.

Nauczyciel planuje, obserwuje proces uczenia się, analizuje i interpretuje uzyskane informacje o przebiegu procesu i jego wynikach, przekazuje uczniom informację zwrotną dotyczącą ich pracy i osiągnięć. Uczy również uczniów samooceny i oceny koleżeńskiej.

- Ocenianie buduje indywidualne relacje nauczyciela z uczniem.

Nauczyciel zdaje sobie sprawę, jaki wpływ na ucznia i jego motywację mają przekazywane komentarze, oceny i opinie. Informacje zwrotne kierowane do ucznia mają charakter indywidualny, są konstruktywne i dotyczą nie osoby, lecz rezultatów pracy. Ocenianie, podobnie jak cały proces dydaktyczny, powinien przebiegać w przyjaznej atmosferze, w której uczeń ma poczucie wsparcia ze strony nauczyciela, a nie ciągłej krytyki. Nauczyciel nie może ograniczać swoich działań wyłącznie do identyfikowania, wskazywania i oceniania błędów.

- Ocenianie motywuje uczniów do nauki.

Wbrew obiegowym sądom porównywanie osiągnięć poszczególnych uczniów z osiągnięciami ich kolegów oraz tworzenie wszelkiego rodzaju rankingów nie motywuje, lecz często zniechęca do uczenia się. Ocenianie skupiające się na postępach i osiągnięciach, a nie na podkreślaniu niepowodzeń, zachęca uczniów do nauki. Ocenianie powinno wzmacniać autonomię ucznia, dostarczać mu konstruktywnej informacji zwrotnej, w efekcie ułatwiać mu kierowanie własną nauką.

- Uczniowie otrzymują konstruktywne wskazówki, jak mogą poprawić swoją pracę i w jaki sposób uzyskać lepsze wyniki.

Uczniom potrzebne są informacje i wskazówki, by mogli zaplanować kolejne kroki w uczeniu się i wypracować indywidualne strategie efektywnego uczenia się. Nauczyciel wskazuje silne strony ucznia i doradza, jak je rozwijać; wyraźnie i konstruktywnie informuje o stronach słabych i o tym, jak można je eliminować; stwarza uczniom możliwość poprawienia własnej pracy.

- *Ocenianie powinno rozwijać umiejętność samooceny i autonomię ucznia.*

Autonomiczny uczeń potrafi kształtować swój proces uczenia się: zdobywać nowe umiejętności i wiedzę oraz zaplanować dalsze etapy nauki. Droga do autonomii prowadzi przez rozwijanie umiejętności samooceny. Nauczyciel zachęca do niej i wykorzystuje zamieszczone w podręczniku karty samooceny, traktując samoocenę jako integralny i równorzędny element oceniania.

Koncepcja oceniania programu nauczania *Cognoscite* oparta jest na zasadzie zindywidualizowanego pomiaru sprawdzającego i polega na diagnozie i ocenie pracy i osiągnięć ucznia. Nauczyciel ocenia procesualność ucznia, tzn. obserwuje proces uczenia się i przekazuje informację zwrotną na temat pracy ucznia i jego osiągnięć. Należy przy tym pamiętać, że eksponowane powinny być osiągnięcia indywidualne ucznia, a nie porównywanie go z innymi. Każdy uczeń ma prawo do rozwijania się na miarę swoich możliwości i w odpowiednim dla siebie tempie. Ocenianie dokonywane jest przez nauczyciela przede wszystkim na podstawie: wypowiedzi ustnych ucznia, prac pisemnych (np. kartkówek, sprawdzianów, przekładu tekstu), projektów (np. portfolio) i samooceny.

9.2. KRYTERIA OCENIANIA

- Ocenę celujący otrzymuje uczeń wybitny, wyjątkowo staranny, systematyczny, pilny, uczynny, pomocny, wrażliwy, o wysokiej kulturze osobistej, otwarty, potrafiący rozwiązywać problemy, wykazujący się szczególnie wysoką aktywnością i kreatywnością w rozwiązywaniu zadań, odpowiedzialny, podejmuje liczne inicjatywy, charakteryzuje się wysoką autonomią w uczeniu się, ma szczególne zdolności językowe itp.

- Ocenę bardzo dobry otrzymuje uczeń, który bardzo dobrze opanował materiał nauczania, bardzo rzadko popełnia błędy w zakresie wprowadzonego materiału nauczania, z powodzeniem wykorzystuje nabyte kompetencje w praktyce, staranny, systematyczny, pilny, uczynny, pomocny, aktywny, najczęściej samodzielny, kreatywny, niekiedy jest inicjatorem działań, czasami uczestniczy w pozaszkolnych formach aktywności, w grupie często dominuje, odpowiedzialny, otwarty i tolerancyjny, podejmuje próby rozwiązywania problemów itp.

- Ocenę dobry otrzymuje uczeń, który w stopniu dobrym opanował materiał nauczania, zdarza mu się popełniać błędy w zakresie zrealizowanego materiału nauczania, stara się wykorzystywać nabyte kompetencje w praktyce, choć nie zawsze mu się to udaje, dość staranny, systematyczny, pilny, wykazuje się aktywnością, jednak rzadziej z własnej inicjatywy, samodzielny, choć wymagający kontroli, w zakresie samodzielnego uczenia się

stosuje jedynie podstawowe strategie, otwarty i tolerancyjny, bierze udział w rozwiązywaniu zadań, ale nie inicjuje tych działań samodzielnie itp.

- Ocenę dostateczny otrzymuje uczeń, który materiał nauczania opanował w stopniu dostatecznym, często popełnia błędy w zakresie zrealizowanego materiału nauczania, ogranicza się do wykonywania na lekcji poleceń i instrukcji nauczyciela, często niestaranny, mało systematyczny, raczej bierny, mało samodzielny i wymagający pomocy ze strony nauczyciela, wymagający częstej kontroli, niezbyt chętny do współpracy, niewykazujący inicjatywy, itp.

- Ocenę dopuszczający otrzymuje uczeń, który w bardzo niewielkim stopniu opanował materiał, najczęściej popełnia błędy w zakresie zrealizowanego materiału nauczania, unika wykonywania zadań, niestaranny, niechętny, wykazuje się brakiem systematyczności, bierny, w pracy na lekcji uzależniony od pomocy innych, wymagający częstej kontroli, nie potrafi uczyć się samodzielnie, itp.

- Ocenę niedostateczny otrzymuje uczeń, który nie opanował materiału w zakresie niezbędnym do dalszej nauki.

9.3. WYMAGANIA EDUKACYJNE

celujący	Uczeń: <ul style="list-style-type: none">- opanował treści z zakresu języka i kultury w stopniu wykraczającym poza wymagania programowe- systematycznie wzbogaca swoją wiedzę- bierze udział w konkursach mitologicznych, konkursach wiedzy o antyku lub w innych tego typu zawodach na etapie wyższym niż szkolny
bardzo dobry	Uczeń: <ul style="list-style-type: none">- opanował wszystkie treści nauczania- potrafi płynnie czytać po łacinie, zachowując poprawny akcent- wykonuje bezbłędnie zadania proste, by koncentrować się bez problemu na zadaniach złożonych i problemowych, samodzielnie rozwiązuje problemy, korzysta ze współpracy z nauczycielem w ramach samodzielnych poszukiwań- sprawnie tłumaczy tekst łaciński- samodzielnie i twórczo wykonuje ćwiczenia z zakresu kultury antycznej- potrafi samodzielnie interpretować teksty kultury i konstruować wypowiedź na tematy związane z kulturą antyczną

dobry	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - potrafi rozpoznać w tekście i przetłumaczyć formy fleksyjne określone w podstawie programowej - potrafi rozwiązać ćwiczenie typowe i o standardowym stopniu trudności - bierze aktywny udział w lekcji - potrafi w sposób jasny i poprawny prezentować wyniki swojej pracy
dostateczny	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - potrafi płynnie czytać w języku łacińskim - potrafi rozwiązać typowe ćwiczenie o średnim stopniu trudności - potrafi rozpoznać w tekście i przetłumaczyć większość form fleksyjnych określonych w podstawie programowej - bierze udział w lekcji i podejmuje próby wykonania ćwiczeń, a w przypadku trudności korzysta z pomocy nauczyciela
dopuszczający	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - potrafi czytać w języku łacińskim - korzysta ze środków dydaktycznych w stopniu umożliwiającym elementarne rozumienie treści - potrafi, z pomocą lub pod kierunkiem nauczyciela, rozwiązać ćwiczenie gramatyczne o podstawowym stopniu trudności
niedostateczny	Uczeń nie opanował materiału w zakresie niezbędnym do dalszej nauki.

10. INDYWIDUALIZACJA PROCESU DYDAKTYCZNEGO

Każda grupa uczniów jest zróżnicowana, a jednym z głównych założeń współczesnej dydaktyki jest indywidualizacja procesu dydaktycznego. W codziennej pracy nauczyciel powinien uwzględniać indywidualne cechy charakterologiczne uczniów, ich motywację, zainteresowania i uzdolnienia oraz tempo pracy, które wpływają na dynamikę grupy. Podręcznik *Cognoscite* opracowany został w taki sposób, żeby dostarczyć nauczycielowi obszerny zestaw zróżnicowanych ćwiczeń językowych i kulturowych, co ułatwi indywidualizację procesu dydaktycznego. Wiele ćwiczeń składa się z kilku części, aby nauczyciel mógł, w zależności od potrzeb, przydzielać uczniom różny zakres wykonania zadania lub swobodnie organizować pracę w grupach. Należy przy tym pamiętać, że podręcznik jest narzędziem do realizacji programu, a zatem obejmuje wszystkie treści zdefiniowane w podstawie programowej, ale może zawierać także dodatkowe ćwiczenia o charakterze fakultatywnym. Podręcznik *Cognoscite* dostarcza nauczycielom obszernego zestawu ćwiczeń językowych i kulturowych, ale ilościowy i jakościowy zakres ich wykonania należy do autonomicznych i indywidualnych decyzji uczących.